పాడినాను. నేనెవరినీ పాడదోల లేదు.

పురూరవుడు :

పాడదోల లేదు? ఊరుకో ఇప్పుడైన నూరుకో.

శా. అబ్జంబట్టుల నింతకాఁబోడమి యుం
    తౌచిట్టు లేతేంచెదుర్.

ప్రియవయస్యుఁడు :

లే దిట్లు వచ్చుట లేదు. పాడకపోయినప్పటికిని వచ్చుట లేదు.

పురూరవుడు :

నీ పాటతో సంబంధము లేకుండనే— అవును—

శా. ముగ్ధాపాంగ విలాసరేఖబలె ది
    జ్ఞ్మాలావకాశాంతమై
    స్నిగ్ధావృత్తిని నచ్చరల్ వరుసతా
    క్షీణించెడిర్ దృష్టినే

అదిగో : ఆపైని నడవిల్లో వ్రాలుచున్నారు. నేను వారినరసి కలిసికొందును గాక. [అని సోపానములు వేవేగ దిగును.]

ప్రియవయస్యుఁడు :

శా. ఆస్ఫ మోహాన దర్శనాయతము ల
    న్యోన్యంబు దూరంబయున్.

వడివడి రాజప్పుడే యతిప్రాసల విడివడ్డ కవివోలె రెండింటిని మూడింటిని దప్పించి సోపానంబులుదిగి కక్ష్యాంతరంబులు కడచుచుండెనే? తొందరలో నరదంబు గొనక నడచిపోవునేమో? కేవలము మృగతృష్ణ పారతంత్ర్యము. నేనును వెంటఁజని యరసెదఁగాక. [నిష్క్రమింతురు.]

[సశేషము.]

—కవికొండల వేంకటరావు.

'బిచ్చమెత్తుకుంటా!'

౧

శ్రావణమాసం వెళ్ళిపోవొచ్చింది. నడివర్షాకాలం. హోరున శ్రోణీపాతం వానకురుస్తోంది ఈయింటిమీద కాక ఆయింటిమీద వాలడంలేదు. ఈదరగాలి. కారుమబ్బులు ఉరుములు మెరుపులు తూరుపువైపున కిటికీలోంచి పచ్చని చెట్లతో కప్పూకుపోయిన కొండలు చక్కగా కనబడుతున్నాయి.

కొత్తవేళకి తెరుపిస్తుందేమో అని చదువుతున్న పుస్తకం టేబిలుమీద ఉంచి వరండాగుమ్మంలో పచారు చేస్తూ ఆకాశంకేసి చూశాడు మురళి. తగ్గేలా ఏమీ కనబడలేదు. పది అయింది. భోజనంచేసి సిద్ధంగా ఉంటే తెరిపివ్వగానే వెళ్ళవొచ్చునుకొని కిందకి దిగాడు. పిలవడానికి వొస్తున్న 'మధు' ఎదురుపడింది ఇద్దరూ ఇంట్లోకి వెళ్ళడానికి బయలుదేరారు.

'ముష్టియించడమ్మా! ముష్ఠ' అని కేక వినబడింది. మురళి వెనక్కితిరిగి తలుపుతీశాడు. జల్లు ఊరికే లోపలికి కొడుతోంది. చూరంట జారే వాననీళ్ళు హోరున చప్పుడు చేస్తూన్నాయి. కొద్దిగా తలుపుపక్కకి నిలబడి చూశాడు. ఇరవైవి దేళ్ళుంటాయి. వానకి తడిసిపోయిన చాలీచాలని చిరుగులగుడ్డ కట్టుకుంది. ఏడాదిబిడ్డని చంకపెట్టుకుని అతడిగుడ్డే కప్పింది. వొణికిపోతున్నాడు బిడ్డ. ఒక ముష్టిమనిషి. గుమ్మంలో నిలబడి ఉంది.

'బాబయ్యా! బిడ్డ చలికి వొణికిపోతున్నాడు. యింత పాతగుడ్డ ఇప్పించండి తండ్రీ.' అంది వొణుకుతూను.

చిన్ని పరుగెత్తుకొచ్చింది.

'నమ్మ, రానియ్యటంలేదు' అంటూ కృష్ణుడు వొచ్చాడు.

మురళికి అదంతా చూచేసరికి గుండె కరిగిపోయింది. ఎంతో విచారించాడు.

'మధూ! ఏదేనా పాతచీర తెచ్చి ఇచ్చెయ్యవే' అన్నాడు.

756

'నేతెస్తావు' అని చిన్ని పరిగెత్తింది.

'బాబయ్యా! మొగాడి కొంపముంచి చావకొట్టి పొమ్మని తోలేశాడండి. నిన్న మద్దేలనుంచి తిండిలేక వానలో ఆయింటికీ ఈయింటికీ తిరుగుతూ ఇలా వొచ్చానండి. బిడ్డకీవాళా పట్టెడన్నం పెట్టించి పుణ్యం కట్టుకోండి తండ్రీ! మీపాదాలకి మొక్కుతా' అంటూ కళ్ళనీళ్ళు పెట్టుకుంది.

'అక్కడా ఇక్కడా దొరికే దొరకాక్క అడుక్కుంటూ తిరగకపోతే ఎక్కడేనా కూలిచేసుకుంటే నీకు నీబిడ్డకి సరిపడ్డతిండి దొరకదుటే?' అన్నాడు మురళి.

'మావొంటోళ్ళకి కూలెక్కడ దొరుకుతాదండి? ఏదో అడుక్కు తిండమే కాని' అంది.

'మా యింట్లో చేస్తావు? ఇంతతిండెట్టి పాతగుడ్డ లిస్తాఉంటా నీకు నీబిడ్డకీని. ఏదైటో గుడిసివేసుకుందు గాని. తాగి అల్లాఏడిశాడుగాని మళ్ళ వాడే రమ్మంటాడు. మరేంఫరవాలేదులే' అన్నాడు మురళి.

'అల్లాగేబాబా?' అని మహానందపడింది.

'నాన్నా! బువ్వెట్టనా' అన్నాడు కృష్ణుడు.

చిన్ని పాతబట్టతెచ్చి యిచ్చింది. బిడ్డనికుడిచి తను కట్టుకుంది. అందరి భోజనాలూ ఆయినాక మధు అన్నం తెచ్చి పెట్టింది. వర్షంకురుస్తూనే ఉంది.

'సాయంకాలంనుంచి ఇంట్లో అన్నిపనులు ఇది చేస్తుంది. దాసీ దాన్ని రావొద్దనిచెప్పు, నాలుగు చోట్లకి ఒప్పుకొని ఓరోజు ఝామున తెల్లారగట్ల, ఓరోజు ఝాముపొద్దెక్కి వొస్తూంటుంది. ఇదెప్పుడూ మనిల్లే కాసుకుంటుంది' అని భార్యతో చెప్పాడు.

వర్షం హోరున కురుస్తూనే ఉంది. మురళి కోర్టు మానేశాడు. మధ్యాహ్నం దాసీదివొస్తే తనే రావొద్దని చెప్పి మాన్పించేశాడు.

౨

'రామి' ఊరిబయట చిన్నగుడిసి వేసుకుంది. రెండు పూటలా తను, బిడ్డా కడుపునిండా యింత తిండి తింటూన్నారు. వారంరోజుల్లో నమ్మకమైన మనిషి అనిపించుకొంది. ఇల్లూ వాకిళ్ళూ ఊడ్చేది. దీపాలలో చమురుపోసి సిద్ధపరిచేది నీళ్ళుతోడేది, పక్కవేసేది పిల్లల్ని ఆడించేది అదీ ఇదీ ఏమిటి అన్నిపనులుచేసేది.

ఆఖరు శ్రావణ మంగళవారం. చిన్ని, మధు తల అంటుకున్నారు. పూజలు చేసుకున్నారు. కళ్ళకి కాటుక పెట్టుకుని వొచ్చిపోయే ముత్తయిదువులకి వాయినాలిచ్చి అక్షతలు మీదవేయించుకుంటున్నారు.

మబ్బులు మళ్ళీ మూసుకువొస్తున్నాయి. ఉరుములు మెరుపులు. కొండలమీద కురుస్తోంది వాన. వాయినాలు పుచ్చుకుని వానరాకుండా ఇంటికి చేరుకుంటున్నారు తడవకుండాను.

కృష్ణుడు వాళ్ళ పిన్నిగారి పిల్లలు బొట్టిపెట్టినిండా కాగితాలు చింపి పోసుకుని పడవలు చేసుకుంటూ వసారాలో కూచుని వానకాలవల్లో వొదులుతున్నారు మధ్యమధ్య కేకలు వేసుకుంటూను.

రామి పనులన్నీ చూసుకుని కృష్ణుడికి నీళ్ళుపోసి చొక్కాతొడిగి కూర్చోపెట్టి పక్కలువేసి బిడ్డనితీసుకుని ఇంట్లో తల్లితో చెప్పి వెళ్ళిపోయింది చినుకులు రాకుండా.

అయిదుగంటలయింది. హడావిడి తగ్గింది. చినుకులు రాలుతున్నాయి. అప్పుడప్పుడొచ్చేవాళ్ళకి వెంటనే వాయినాలిచ్చి పంపేస్తున్నారు. చిన్ని తల్లితో కబుర్లు చెబుతూ వంటింట్లో కూర్చుంది.

'చిన్నీ! జడవేయించుకోవూ? నాగరం తెచ్చుకురా! వేస్తాను. చీకటిపడిపోతుంది మళ్ళీని.' అన్నది మధు.

తలంటుకొనేందుకు నాగరంతీసి బొట్టి పెట్టెలో పెట్టింది ఉదయం. గదిలోకివెళ్ళి చూసింది పెట్టె లేదు. వాకిటిలోకివచ్చి చూసింది. కృష్ణుడు కాయితాలతో నిండిఉంది. అందులో వెతికింది కనబడలేదు. అంతటా చూచింది.

'కృష్ణా! నాగరంతీశావురా?' అంది చిన్ని.

'మరేం రామి పట్టుకుపోయిందే' అన్నారు పిన్నిగారి పిల్లలు.

'ఔనే నిజమే' అని కృష్ణుడు తల ఊపాడు.

'రామీ!' అని వాకిటిలో కెళ్ళి పిలిచింది పలుకలేదు.

తల్లి వంటింటిలోంచి 'ఇప్పుడేవెళ్లిందే' అని చెప్పింది.

'అక్కా మాశావుటే రామి పట్టుకుపోయింది నాగరం కృష్ణుడూ వాళ్ళూ చూశారుట' అంది చిన్ని.

'దొంగ అది జాగ్రత్తరోయి' అని అమ్మ చెబుతూనే ఉండేది నాన్నగారికీ చెబుదాం' అంది మధు.

'ఏమిటే! అవాఛ్ఛావిడి' అని తల్లి వాకిటిలోకి వచ్చింది.

'చిన్ని నాగరం రామి పట్టుకుపోయిందిట కృష్ణుడు చూశాడుట' అన్నది మధు.

'నే చెప్పలేదూ! నాకు తెలుసు. దాని మొహమే చెబుతోంది. దాని దొంగవాలకం అదీని-' అంది తల్లి.

'చిన్నీ' అంటూ కోటువిప్పుతూ మురళి అక్కడికి వచ్చాడు. కృష్ణుడు కాళ్ళకి అడ్డపడ్డాడు.

'చూశారా? అన్నంత అయింది నే చెబుతే మీరు వింటారా? నమ్మకంగా పనిచేసే మనిషిని తీసికూడదని మానిపించారు' అంది విసుగుగా భార్య.

చిన్ని 'నా నాగరం రామి పట్టుకుపోయింది' అంది.

'పిన్నిగారి పిల్లలు, కృష్ణుడు చూశారుట నాన్నా యిందాకాను' అంది మధు.

'చప్పునతెప్పు నాన్నా' అంది చిన్ని.

మురళి 'చిన్నవాళ్ళమాటలేనా! అంతా చూశారా? కంగారేమిటి! ఎక్కడికిపోతుంది' అన్నాడు.

'అంతా వెతికాము నాన్నా. ఎక్కడా కనబడలేదు. అది తీసికెడుతూంటే కృష్ణుడు చూశాడుట' అంది మధు.

'ఔను నాన్నా ఔను.' అన్నాడు కృష్ణుడు.

మురళికి ఏమీతోచలేదు. రామి అటువంటి పనులు చేస్తుందని అతనికి నమ్మకంలేదు, దారిద్ర్యంచేత చేసిందేమో అనుకున్నాడు. రామి గుడిసెదగ్గిరకి బయలుదేరాడు. చిన్నగా చినుకులు పడుతున్నాయి. రామి బిడ్డకి మెతుకులు పెడుతోంది. మురళినిచూసి నిర్ఘాంత పడిపోయింది.

'ఏంబాబయ్యా! ఇల్లావొచ్చారు వానలోను?' అంది రామి.

'చిన్నినాగరం కనపడలేదుట నువ్వు తీశావని కృష్ణుడు చెపుతున్నాడు. తీస్తే అల్లరికాకుండా చప్పున ఇచ్చెయ్యి. ఏమీఫరవాలేదు' అన్నాడు మురళి.

నిర్ఘాంతపడిపోయింది మొగంమీద నెత్తురుచుక్కలేదు. మాటలేదు. తెల్లపోతూ చూస్తోంది.

'బాబూ మీపాదాలసాక్షి నాకేం తెలియదు గుప్పెడు మెతుకులు పెడుతున్నారు. హాయిగా బతుకుతున్నాము నోటిముందరికూడు పడకొట్టుకుంటానా బాబూ రక్షించాలి తండ్రీ. నేనేమీ ఎరగను' అని తలబాదుకుంటూ ఏడిచింది రామి.

'నిజంచెప్పు నీకేమీ చిక్కులేదులే' అన్నాడు మురళి.

'బాబూ నాకేం తెలియదు. కాయితాలేసి కుట్టన్నగారు బొట్టిపెట్టితో ఆడుకుంటూన్నారు నీళ్ళోసి చొక్కాతొడిగి ఆడుకోమని చెప్పి వొచ్చేశాను. అంతకన్న ఏమీఎరగను తండ్రీ! నాబిడ్డసాక్షి ఏంచేశానా సరే యీబిడ్డని మీపాదాలమీద పెడతాను' అని ఏడిచింది రామి.

మురళికి ఏమీ ఆలోచనతట్టలేదు ఇంకోలా పోడానికి వీలులేదు. కక్కుర్తిపడి ఇదే తీసిఉంటుందేమో అని అనుమానం బాగాఉంది. అనేకవిధాల తర్జించి అడిగాడు ఏడుపుతప్ప ఏమీచెప్పలేదు. బిడ్డమీద ప్రమాణాలు చేస్తోంది అనుమానం పోలేదు.

'నిజంచెప్పు. బాగుపడు. పోలీసులొచ్చి చావగొడితే చక్కగా చెపుతావు. ఆలోచించుకో నీయిష్టం వెడుతున్నాను. తరవాత ఏంలాభంఉండదు' అన్నాడు మురళి.

'చంపినా మీరే. బ్రతికించినా మీరే మీయిష్టం వచ్చినట్టు చేయండిబాబూ నేనేపాపం ఎరగను' అని బిడ్డమీదవొట్టుపెట్టుకుని గొల్లుగొల్లున ఏడిచింది. మురళి వెళ్ళిపోయాడు.

చినుకులు పడుతున్నాయి. సూర్యాస్తమయం అయింది. కనుచీకటి. ఇద్దరు పోలీసులొచ్చి గుడిసె ముందర నిలబడ్డారు.

'రామీ అయ్యగారినాగరం తెచ్చిస్తావా? దెబ్బలు తగలాలా?' అన్నాడు తర్జించి పోలీసు.

'బాబూ! నేనేమీ ఎరగను బిడ్డసాక్షి, దేముడు సాక్షి' అని గొల్లున ఏడిచింది.

'చూస్తావేమిరా దొంగముండ అయ్యగారికే చెప్ప లేదు మనకి చెపుతుందిరా. దెబ్బ దేవేంద్రలోకంఅంటితే చెపుతుంది' అన్నాడు.

రామి 'రక్షించండి బాబయ్యా' అని ఏడ్చింది.

కర్రతో పోలీసు కొట్టాడు. చాలా దెబ్బలు తగి లాయి బతిమాలుకొంది. ఇంకా బాదుతునే ఉన్నాడు గొంతెత్తిపోయింది. బిడ్డ గుక్కపట్టి ఏడిచాడు. దెబ్బ లకి కొయ్యబారి పడిపోయింది. ఏమీ చెప్పలేదు.

రాత్రి కొట్టులోపెట్టారు బిడ్డని దాన్ని. ఉసూరుత తిండి తినకుండా చలిలో బిడ్డని రొమ్మున అద్దుకుని దేవుళ్ళకి దణ్ణాలు పెట్టుకుంటూ నిద్రపోయింది.

3

7½ గంటలయింది. మబ్బుగా ఉంది. ఇన్స్పెక్టరు పోలీసులు మురళియింటికి వొచ్చారు. నాలుగుమూలలా చూశారు కనబడలేదు. పిల్లలకి అబద్ధమాడవలసిన పని ఏం ఉంది? నిజమే అయిఉండాలని నిశ్చయించు కున్నారు.

'ఈపెట్టె మామూలుగా ఉండేచోటేది' అన్నాడు ఇన్స్పెక్టరు.

'భోషాణంమీద' అని చెపుతూ లోపలకితీసుకెళ్ళాడు మురళి. అక్కడఏమీ కనబడలేదు. పోలీసులచేత భోషాణం ఇవతలకి సర్దించి వెతకమన్నారు. పోలీసు భోషాణంకింద నాగరంతీసి ఇన్స్పెక్టరు చేతిలో పెట్టాడు.

మురళిని పిలిచి 'ఇది మీ నాగరమేనా?' అన్నాడు ఇన్స్పెక్టరు.

'ఇదేనా నీనాగరం చిన్నీ.' అన్నాడు మురళి ఆశ్చర్యపడిపోతూను.

'ఔను నాన్నా?' అంది మధు.

'మురళి ఇన్స్పెక్టరు ఏమేమో మాట్లాడుకున్నారు పోలీసులని పంపించి ఎక్కడివాళ్ళక్కడికి వెళ్ళి పోయారు.

పోలీసులు రామిని ఒదిలేశారు వెంటనే.

'వొస్తువుదొరికిందా' అని రామి ఇంతకొంగం చేసు కుని సంతోషంతో అడిగింది.

'నీకందుకనే పో అదృష్టవంతురాలవు' అన్నారు పోలీసులు.

'చెప్పండి బాబయ్యా' అంది రామి.

'లేకపోతె నిన్నొదులుతారులే పో' అన్నారు పోలీసులు.

రామి బిడ్డని చంకవేసుకుని ఆనందంతో వెళ్ళింది.

మురళి తాంబూలంవేసుకుంటూ కూర్చుని ఏదో ఆలోచిస్తూన్నాడు.

రామివొచ్చింది. బిడ్డని కాళ్ళమీదపడేసి 'దేముడు ఈగండం గాచాడు బాబూ! నాగరందొరికిందటగాదు! బాబూ!' అని ఏమేమో చెబుతూ ఏడిచింది. కళ్ళు ఎర్రగా ఉన్నాయి. చేతులమీద వీపుమీద దెబ్బల దద్దుర్లు తేరాయి.

'ఫరవాలేదు ఊరుకో దొరికింది' అంటూ చాలా విచారిస్తూ చూచాడు.

'రాత్రి కైదులో ఎల్లాఉందే' అంది చిన్నివొచ్చి.

'తప్పుకాదుటే అల్లాగ-' అంది మధు.

'నమ్మకంగాపనిచేసి గుప్పెడుమెతుకులు తినడానికి భగమంతుడు ఓర్వలేకపోయాడు'అంది రామిదీనంగాను

'మించిపోయిందేమిలేదు. నీపనినీవు మళ్ళీచూసుకో' అన్నాడు మురళి.

'దణ్ణాలు బాబయ్యా అనాదపచ్చిని బిచ్చమెత్తు కుంటేచాలు. బతుకుతాను.' అని ఏడిచింది రామి.

'ఫరవాలేదే వెర్రిదానా' అన్నాడు మురళి.

'నేనుండనుతండ్రీ, ఎప్పుడేనా ఏదేనా పెట్టండి ఏపనేనా చేసిపోతూంటాను బాబూ,' అంది రామి.

పదిరూపాయిల నోటుతీసి మురళి రామికి ఇచ్చాడు తీసుకోనంది. కాదు అన్నాడు. తీసుకొని ఇంటికి వెళ్ళి పోయింది. క్రింద కృష్ణుడు ఆడుకుంటూంటే చేతిలో పెట్టి వెళ్ళిపోయింది. మురళి చదువుకుంటూంటే కాయితం కృష్ణుడు తెచ్చి బల్లమీద పెట్టి 'రామియిచ్చింది' అని చెప్పి గంతేసి వెళ్ళిపోయాడు.

—కనకదండి గోపాలకృష్ణశాస్త్రి.